

Tomasz Pilawka, Bogusław Wijatyk

Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu

POZIOM ŻYCIA NA OBSZARACH WIEJSKICH DOLNEGO ŚLĄSKA

LEVEL OF LIFE AT RURAL AREAS OF LOWER SILESIA

Słowa kluczowe: poziom życia, zróżnicowanie przestrzenne, obszary wiejskie

Key words: level of life, spatial diversity, rural areas

Synopsis. W pracy zaprezentowano wyniki badań dotyczących porównania poziomu życia ludności obszarów wiejskich Dolnego Śląska, na podstawie zmiennych diagnostycznych charakteryzujących określone dziedziny życia ludności. W badaniach wykorzystano taksonomiczną miarę rozwoju Hellwiga. Zakres terytorialny badań obejmował 133 gminy wiejskie i obszar wiejski w gminie miejsko-wiejskiej. Okresem badawczym był 2003 i 2009 rok.

Wstęp

Obszarem, który w ostatnich kilkunastu latach zyskał szczególną popularność badawczą jest aspekt poziomu i jakości życia ludzi w wybranej przestrzeni administracyjnej. Należy zaznaczyć, iż poziom życia można rozpatrywać z różnych punktów widzenia. Żekoński [1974] uważał, że poziom życia należy określić jako ogół warunków w jakich żyje społeczeństwo (grupa społeczna). Według niego przejawia się to, m.in. w dostępności dóbr, usług, bezpieczeństwa i w warunkach pracy. Podobnie spojrzenie prezentował Bywalec [1992], który poziom życia utożsamiał z zaspokojeniem potrzeb ludzkich związanych z konsumpcją dóbr materialnych i usług.

Słaby [1990] twierdził, że „*poziom życia definiowany jest jako stopień zaspokojenia potrzeb materialnych odnoszących się do podstawowych potrzeb życia człowieka (fizjologicznych)*” Luszniwicz [1982], natomiast poziom życia definiował jako: „*stopień zaspokojenia materialnych i kulturalnych potrzeb gospodarstw domowych zrealizowanych poprzez strumienie towarów i usług odpłatnych oraz poprzez strumienie funduszy konsumpcji zbiorowej*”. Szerokie spojrzenie nad rozpatrywaną definicją zaproponował Piasny [1993], który twierdził że: „*poziom życia jest pojęciem, którym określa się, najogólniej biorąc, jakość warunków egzystencji w sensie stopnia zaspokojenia ważniejszych potrzeb, wygody i przyjemności życia.. W takim znaczeniu – poziom życia zależy nie tylko od stopnia zaspokajania potrzeb, lecz również od ponoszonych w tym celu nakładów, tj. od ilości czasu zużytego na pracę, od uciążliwości tej pracy, jak również od sposobu zużywania wolnego czasu itp. W tym ujęciu społeczno-ekonomicznym w zakres poziomu życia wchodzi ogół okoliczności charakteryzujących materialne i kulturalne oraz społeczne warunki życia społeczeństwa....*”. Piasny twierdził, iż to co może charakteryzować poziom życia, to: warunki pracy, długość pracy, łatwość jej szukania, poziom płac, wielkość konsumpcji, posiadanie dóbr, sytuacja mieszkaniowa, dostęp do opieki zdrowotnej i socjalnej, poziom oświaty i kultur oraz dostępność do gazu, wody, kanalizacji i energii.

W 1954 roku koncepcję definicji poziomu życia przedstawiła komisja ekspertów przy Organizacji Narodów Zjednoczonych [Piasny 1993], w której „*pojęcie poziomu życia obejmowało całokształt rzeczywistych warunków życia ludzi oraz stopień ich materialnego i kulturalnego zaspokojenia poprzez strumień dóbr i usług odpłatnych, a także pochodzących z funduszy społecznych*”.

Przedstawione definicje poziomu życia ukazują różnorodność w podejściu do badanego zjawiska. Każde z opisanych wyżej pojęć jest prezentowane w szerszym lub węższym znaczeniu.

Material i metodyka badań

Celem artykułu było określenie poziomu życia w gminach wiejskich oraz gmin miejsko-wiejskich województwa dolnośląskiego przy wykorzystywaniu syntetycznego wskaźnika poziomu życia. W badaniach wzięto pod uwagę 133 gminy Dolnego Śląska.

Do oceny poziomu życia zastosowano miarę Hellwiga [1968] jaką jest syntetyczny wskaźnik poziomu życia. Umożliwiła ona porządkowanie dostępnych zmiennych ze względu na poziom zjawisk, których nie da się zmierzyć jedną miarą. Miara Hellwiga syntetyzuje informację ze wszystkich zmiennych i doprowadza do otrzymania jednej agregatywnej wartości umożliwiającej porównanie gmin pod względem poziomu jakości życia.

Punktem wyjścia do przeprowadzenia badań, było stworzenie zestawu zmiennych. Mając na uwadze kwestię dostępności danych oraz kwestie merytoryczne, wyodrębniono grupę 17 zmiennych charakteryzujących przedmiot badań, jakim jest ocena poziomu życia na terenach wiejskich województwa dolnośląskiego (tab. 1). Źródłem danych wziętych do przeprowadzonej analizy był Bank Danych Regionalnych Głównego Urzędu Statystycznego. Pozyskane dane obejmowały 2009 rok (zmienne $X_1, X_2, X_3, X_4, X_5, X_6, X_7, X_9, X_{10}, X_{11}, X_{12}, X_{13}, X_{14}, X_{15}, X_{16}, X_{17}$) oraz 2003 rok (zmienna X_8). Zmienne $X_1, X_2, X_5, X_6, X_7, X_8, X_{10}, X_{15}, X_{17}$ swym zakresem obejmowały dane pochodzące z obszarów zarówno gmin wiejskich, jak i miejsko-wiejskich. W przypadku pozostałych zmiennych dane liczbowe uwzględniały obszar wiejski oraz część wiejską gmin miejsko-wiejskich.

Jak wspomniano, głównymi kryteriami zastosowanymi w wyborze finalnego zbioru zmiennych, służącymi do dalszej analizy były kryteria merytoryczne i formalne z punktu widzenia prowadzonych badań. Kryterium formalne obejmowało te zmienne, które były najmniej skorelowane z pozostałymi zmiennymi w obrębie danej grupy (kultura i edukacja, ochrona zdrowia) oraz charakteryzowały się względnie wysoką zmiennością przestrzenną. W przypadku kryterium merytorycznego przyjęto zasadę, iż ostateczny zbiór zmiennych będzie składał się ze zmiennych charakteryzujących każdą badaną grupę (tab. 1).

Tabela 1. Zmienne charakteryzujące poziom życia
Table 1. Variables characterizing the level of life

Zmienna/ Variable	Nazwa zmiennej/ Variable name
Kultura i edukacja/Culture and education	
X_1	Ludność na jedną placówkę kulturalną (domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice) [liczba osób]/ <i>The population in one center culture (houses and cultural centers, clubs and lounges) [number of people]</i>
X_2	Ludność na 1 placówkę biblioteczną [liczba osób]/ <i>The population on one library [number of people]</i>
X_3	Uczniowie przypadający na 1 komputer z dostępem do Internetu przeznaczony do użytku uczniów szkół podstawowych [liczba osób]/ <i>Students per 1 computer with Internet access for use by primary school children [number of people]</i>
X_4	Udział dzieci w wieku 3-6 lat uczęszczających do przedszkoli [%]/ <i>The share of children aged 3-6 years attending kindergartens [%]</i>
X_5	Wydatki gminy na oświatę i wychowanie/1 mieszkańca [zł/mieszk.]/ <i>Expenditure on education and community education /1 inhabitant [PLN/person]</i>
X_6	Wydatki gminy na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego/1 mieszkańca [zł/mieszk.]/ <i>Municipal expenditure on culture and protection of cultural heritage/1 inhabitant [PLN/inh.]</i>
Ochrona zdrowia/Health Care	
X_7	Ludność na aptekę ogólnodostępną [liczba osób]/ <i>The population of public pharmacy [number of people]</i>
X_8	Ludność przypadająca na jedną placówkę ochrony zdrowia [liczba]/ <i>The population per health facility one of [number]</i>
Rynek pracy/Labor market	
X_9	Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym [%] <i>The share of registered unemployed persons in the population age [%]</i>
X_{10}	Podmioty zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności [liczba/10 tys. lud.]/ <i>Entities registered in the REGON register on 10 thousand. population [liczba/10 thous. people]</i>
Warunki socjalne/Social conditions	
X_{11}	Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na osobę [m ²]/ <i>Average usable floor space per person [m²]</i>
X_{12}	Ludność korzystająca z sieci gazowej [%]/ <i>Population using gas [%]</i>
X_{13}	Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej [%]/ <i>Population using the sewerage system [%]</i>
X_{14}	Mieszkania wyposażone w łazienkę w % ogółu mieszkań/ <i>Homes equipped with a bathroom in % of total dwellings</i>
Ochrona środowiska/Environmental Protection	
X_{15}	Nakłady na środki trwałe służące ochronie środowiska [zł/mieszkańca]/ <i>Gross fixed capital formation in environmental protection [PLN/person]</i>
X_{16}	Emisja zanieczyszczeń dwutlenku siarki [t/t]/ <i>Exhaust emissions of sulfur dioxide [t/year]</i>
X_{17}	Udział obszarów prawnie chronionych w ogólnej powierzchni gminy [%]/ <i>The share of legally protected areas in the total county area [%]</i>

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Tabela 2. Zmienne do dalszych analiz oraz przypisane im wagi
Table 2. Variables for further analysis and their weights

Zmienna/ Variable	Nazwa zmiennej/Variable name	Waga/ Weight
X_4	Udział dzieci w wieku 3-6 lat uczęszczających do przedszkoli [%]. <i>The share of children aged 3-6 years attending kindergartens [%]</i>	0,15
X_8	Ludność przypadająca na jedną placówkę ochrony zdrowia [osób] <i>Population per one health facility [people]</i>	0,25
X_9	Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym [%]/ <i>The share of registered unemployed persons in the population age [%]</i>	0,25
X_{11}	Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na osobę [m ²]/ <i>Average usable floor space per person [m²]</i>	0,25
X_{16}	Emisja zanieczyszczeń dwutlenku siarki [t/rok]/ <i>Exhaust emissions of sulfur dioxide [t/y]</i>	0,10
Suma wag/ <i>Sum of weights</i>		1,00

Źródło: opracowanie własne
 Source: own study

W pierwszym etapie analizy w wyniku poddania wszystkich zmiennych selekcji poprzez zastosowania współczynnika zmienności, wyeliminowano zmienną „mieszkania wyposażone w łazienkę – w % ogółu mieszkań”, dla której współczynnik ten wyniósł 7,8% i tym samym uznano ją za quasi – stałą, nie wnoszącą istotnej informacji w analizowanym badaniu. Następnie dokonano wyboru zmiennych w ramach każdej grupy, przy zastosowaniu metody parametrycznej Hellwiga. Wyznaczono macierz współczynników korelacji pomiędzy wszystkimi zmiennymi należącymi do grup wymienionych w tabeli 1. Ostatecznie dokonano wyboru zmiennych diagnostycznych będących podstawą do dalszych analiz oraz nadano im wagi (tab. 2).

Na podstawie otrzymanych finalnych zmiennych charakteryzujących poziom życia, w ramach każdej grupy wyznaczono syntetyczny wskaźnik poziomu życia na obszarach wiejskich Dolnego Śląska. Spośród zmiennych wydzielono stymulanty (X_4, X_{11}) i destymulanty (X_8, X_9, X_{16}), a następnie destymulanty przekształcono w stymulanty. Po dokonaniu normalizacji wszystkich zmiennych ostatecznie dokonano wyznaczenia wskaźników poziomu życia dla poszczególnych gmin, które były sumą wartości znormalizowanych pięciu zmiennych cząstkowych, po uwzględnieniu nadanych im wag. Zaznaczyć należy, iż wskaźnik był tak skonstruowany, by jego wartość wynosiła od 0 do 1. Im wyższa jego wartość, tym wyższy poziom życia w badanej gminie.

Na podstawie wyznaczonych syntetycznych wskaźników poziomu życia dla poszczególnych gmin, wyznaczono gminy o podobnym poziomie życia. W wyniku założeń wyodrębniono trzy zbiory (P_1 – niski poziom życia, P_2 – średni poziom życia, P_3 – wysoki poziom życia), do których zaliczono poszczególne gminy o wartościach wskaźnika syntetycznego w ramach założonych przedziałów.

Wyniki badań

W wyniku przeprowadzonych badań otrzymano zróżnicowanie poszczególnych gmin województwa dolnośląskiego pod względem poziomu życia. Spośród wszystkich badanych gmin, najniższy syntetyczny wskaźnik poziomu życia uzyskała gmina Świerzawa natomiast najwyższy – gmina Podgórzyn. Gminy o najwyższym poziomie życia (19,5% badanych gmin) koncentrują się przede wszystkim w bliskiej odległości od głównych metropolii (Wrocław, Legnica, Głogów), będącymi głównymi centrami rozwoju województwa dolnośląskiego (rys.1). Wysoki poziom życia na obszarach wiejskich można powiązać z oddziaływaniem licznych zależności lokalizacyjnych, gospodarczych i społecznych z największymi centrami miejskimi. W ramach tego zbioru znalazły się następujące gminy: Bolesławiec, Długołęka, Głogów, Jerzmanowa, Jordanów Śląski, Kąty Wrocławskie, Kobierzyce, Krotoszyce, Kunice, Łądek-Zdrój, Legnickie Pole, Lubin, Mietków, Miękinia, Miłkowice, Oborniki Śląskie, Podgórzyn, Sobótka, Stare Bogaczowice, Święta Katarzyna, Udanin, Wądroże Wielkie, Wisznia Mała, Zgorzelec i Żórawina.

Gminy o średnim poziomie rozwoju (68% badanych gmin) występują w przeważającej powierzchni województwa dolnośląskiego. Stanowią najbardziej zwartą grupę gmin mając na uwadze poziom życia. Natomiast gminy o niskim poziomie życia stanowią 12,5% wszystkich badanych obiektów. Znajdują się one głównie w południowej części województwa, gdzie warunki klimatyczne są mniej sprzyjające produkcji rolniczej, a odległość od centrów rozwojowych regionu oraz słaba komunikacja jest przyczyną upośledzenia gospodarczego tych gmin, w porównaniu pozostałej części regionów. Do grupy tej zaliczono: Bolków, Brzeg Dolny, Bystrzyca Kłodzka, Gaworzyce, Grębocice, Jemielno, Krośnice, Leśna, Łagiewniki, Mioszów, Oleśnica, Polkowice, Radków, Strzegom, Świerzawa, Złoty Stok i Żukowice.

Rysunek 1. Poziom życia na obszarach wiejskich Dolnego Śląska

Figure 1. Level of life in rural areas of Lower Silesia

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

Podsumowanie i wnioski

Otrzymany rozkład gmin można porównać do układów typu rdzeń-peryferie (*core and peripheries*) [Bołtomiuk, za: Heffner 2003]. Obszary wiejskie położone w bliskim sąsiedztwie metropolii lub aglomeracji miejskich charakteryzują się wysokim poziomem życia. Pozostałe gminy występujące na peryferiach województwa, często w rejonach oddalonych, słabo skomunikowanych charakteryzowały się znacznie niższym poziomem życia niż pozostałe.

Poszczególne subregiony obszarów wiejskich Dolnego Śląska różnią się wartością wskaźnika poziomu życia. Najwyższy wskaźnik charakteryzuje subregion I – 0,68, a najniższy – subregion V – 0,66 i IV – 0,65, obejmujące obszary wiejskie zlokalizowane peryferyjnie w stosunku do aglomeracji wrocławskiej.

Literatura

- Bywalec C., Wydymus S. 1992: Poziom życia ludności Polski w porównaniu z Krajami Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej. *Ekonomista*, 5-6.
- Heffner K. 2003: Regiony peryferyjne we współczesnej gospodarce. [W:] Regiony peryferyjne w perspektywie polityki strukturalnej Unii Europejskiej (red. A. Bołtomiuk). Wyd. Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok, 11-27.
- Hellwig Z. 1986: Zastosowanie metody taksonomicznej do typologicznego podziału krajów ze względu na poziom rozwoju oraz zasoby i strukturę wykwalifikowanych kadr. *Przegląd statystyczny*, 4.
- Luszniewicz A. 1972: Statystyka poziomu życia ludności. PWE, Warszawa.
- Piasny J. 1993: Poziom i jakość życia ludności oraz źródła i mierniki ich określania. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, z. 2.
- Słaby T. 1990: Poziom życia, jakość życia. *Wiadomości statystyczne*, 6.
- Żekoński Z. 1974: Z problemów metodologicznych sformułowania społeczno-bytowych celów rozwoju. *Gospodarka Planowana*, 6.

Summary

The paper presents the results of studies comparing the level of living of the rural population of Lower Silesia, on the basis of diagnostic variables describing selected areas of life. The study used as the development of taxonomic Hellwig. The territorial scope of research included 133 rural municipalities and rural area in urban-rural commune. Research period were years 2003 and 2009.

Adres do korespondencji:

mgr inż. Pilawka Tomasz
Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu
Instytut Nauk Ekonomicznych i Społecznych
pl. Grunwaldzki 24a, 50-363 Wrocław
tel. 660 748 540
e-mail: tomasz.pilawka@umwd.pl

dr inż. Bogusław Wijatyk
Dyrektor Departamentu Obszarów Wiejskich i Rolnictwa
Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego
Wybrzeże Słowackiego 12-14
50-411 Wrocław
tel. (71) 776 90 02, e-mail: boguslaw.wijatyk@umwd.pl